

Justitiedepartementet
Straffrättsenheten
Lina Mohlin

Ju2016/06811/L5

Remissyttrande från ECPAT Sverige Ett starkare skydd för den sexuella integriteten (SOU 2016:60)

ECPAT Sverige (nedan ECPAT) har beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet *Ett starkare skydd för den sexuella integriteten (SOU 2016:60)* och vill utifrån sitt uppdrag lämna följande yttrande.

INLEDNING

ECPAT är en ideell organisation som arbetar mot kommersiell sexuell exploatering av barn såsom människohandel med barn för sexuella syften, dokumenterade sexuella övergrepp mot barn (barnpornografi) och sexuellt utnyttjande av barn i samband med resande. ECPAT arbetar mot den globala barnsexhandeln, men fokuserar på brott som begås i Sverige, av svenskar utomlands eller på internet.

Det är ECPATs uppfattning att Sverige inte lever upp till det skydd som varje barn har rätt till i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Sverige har vid upprepade tillfällen fått kritik av FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) för brister i efterlevnaden av barnkonventionen och kommittén har uppmanat Sverige att eliminera förekomsten av utnyttjande och sexuella övergrepp, säkerställa att straffskalan motsvarar brottets allvar samt tillförsäkra att barn mellan 15-17 år skyddas på det sätt som barnkonventionen kräver.¹

I enlighet med artikel 19 i barnkonventionen ska staten vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, innefattande sexuella övergrepp. Artikel 34 i barnkonventionen fastställer att staten bär ansvaret att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. I artikel 35 fastslås statens ansvar att vidta alla

¹ Se tex. CRC/C/SWE/CO/5, p. 30.

lämpliga åtgärder för att förhindra bortförande och försäljning av eller handel med barn. Tilläggsprotokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi betonar statens ansvar att förhindra att ett barn förmås eller tvingas att delta i en olaglig sexuell handling, att utnyttjas genom prostitution eller dokumenterade sexuella övergrepp (i dag benämnt som barnpornografi). Varje person under 18 år är att betrakta som ett barn (artikel 1) och det är statens ansvar att tillförsäkra att samtliga barn i Sverige åtnjuter de rättigheter som barnkonventionen stadgar (artikel 2).

SAMMANFATTNING

ECPAT *välkomnar* översynen av sexualbrottslagstiftningen och ställer sig positiv till flertalet av de förslag som lämnats av sexualbrottskommittén (nedan kommittén). ECPAT har valt att lämna synpunkter på valda delar av betänkandet, utifrån sitt uppdrag. Nedan redovisas kortfattat de delar ECPAT avser att behandla samt inställningen därtill:

- ECPAT *delar* kommitténs bedömning att det föreligger ett behov av en ny sexualbrottslagstiftning men beklagar att uppdraget inte omfattat en översyn av barnpornografibrottet i BrB 16 kap.
- ECPAT *tillstyrker* förslaget om nya brottsbeteckningar för våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn. Dock ifrågasätts att brott ”mot barn” endast avser barn under 15 år. Enligt ECPATs uppfattning bör vidare ytterligare två brottsrubriceringar ändras; köp av sexuell handling av barn och kontakt med barn i sexuellt syfte.
- ECPAT är *positiv* till kommitténs förslag att dela upp bestämmelsen för sexuellt ofredande.
- ECPAT *tillstyrker* kommitténs förslag om en sexualbrottslagstiftning baserad på ömsesidig frivillighet och samtycke. ECPAT ifrågasätter dock att vissa former av vilseledande inte omfattats av undantagen.
- ECPAT *tillstyrker* kommitténs förslag om straffansvar för sexualbrott som utförs på distans.
- ECPAT *tillstyrker* kommitténs förslag om ny kvalifikationsgrund för grovt sexuellt övergrepp och grov sexuell kränkning men anser att det inte bör krävas ytterligare försvårande omständigheter för att rubricera brottet som grovt.

- ECPAT *tillstyrker* kommitténs förslag att införa brottet synnerligen grovt sexuellt övergrepp mot barn.
- ECPAT *tillstyrker* kommitténs förslag om införandet av en ny oaktsamhetsbestämmelse i förhållande till frivilligheten men anser att det inte bör krävas hot eller våld för att ett brott mot ett barn mellan 15-17 år ska bedömas som grovt. ECPAT anser vidare att kommitténs uppdrag borde ha innefattat en översyn av den befintliga oaktsamhetsregeln i BrB 6:13 § gällande oaktsamhet i förhållande till ålder vid brott mot barn.
- ECPAT *tillstyrker* kommitténs förslag om att frågan om förordnande av målsägandebiträde ska prövas omedelbart; att kompetenskraven för målsägandebiträden höjs; att byte av målsägandebiträde endast får ske efter särskilt tillstånd samt att substitutionsmöjligheterna begränsas. Dock vill ECPAT lägga till ett krav på särskild barnkompetens för de målsägandebiträden som förordnas för barn samt i större utsträckning än vad kommittén föreslår begränsa möjligheterna till substitution.
- ECPAT *delar* kommitténs inställning att det finns ett behov av utbildning i frågor kring sexualbrott m.m. hos domarkåren och att utbildningen i frågorna bör förstärkas på juristutbildningarna.
- ECPAT *tillstyrker* kommitténs förslag om en ny struktur genom vilken sexualbrotten mot barn får en egen rubrik. Det är dock ECPAT målsättning att samtliga sexualbrott mot barn (0-18 år) får ett eget kapitel i brottsbalken.

KOMMITTÉNS FÖRSLAG OCH ÖVERVÄGANDEN

Behovet av en ny sexualbrottslagstiftning (avsnitt 5.2)

ECPAT delar kommitténs bedömning att det föreligger ett behov av en ny sexualbrottslagstiftning men beklagar att uppdraget inte omfattat en översyn av barnpornografibrottet i BrB 16 kap.

En sexualbrottslagstiftning som utgår ifrån huruvida det funnits ett samtycke eller ej bekräftar varje människas självklara rätt till personlig och sexuell integritet och kommer att leda till norm- och attitydförändringar i positiv riktning. ECPAT anser dock att det är beklagligt att kommitténs uppdrag inte innefattat ett övervägande av en flytt av barnpornografibrottet i BrB

16 kap till BrB 6 kap. Det är ECPATs ståndpunkt att barnpornografibrottet bör ses som ett sexualbrott mot barn som innebär en allvarlig kränkning av barnets personliga och sexuella integritet. Anmälningarna av dokumenterade sexuella övergrepp på barn, s.k. barnpornografi, har ökat dramatiskt.² Det faktum att såväl produktionen som tillgängligheten av barnpornografiskt material har ökat samt att det rör sig om grövre övergrepp även mot yngre barn³ gör att ECPAT anser att lagstiftningen i denna del måste ses över för att tillvarata och tillgodose barnets rätt till skydd från sexuell exploatering.

En omplacering av barnpornografibrottet skulle medföra ett signalvärde och ett erkännande av kränkningen av det avbildade barnets personliga och sexuella integritet. Det skulle vidare skapa bättre förutsättningar för att ett barn som avbildats i barnpornografiskt material betraktas som målsägande. ECPAT anser vidare att det föreligger ett behov av att även se över påföljden avseende barnpornografibrottet.

ECPAT efterfrågar således att en utredning tillsätts avseende placeringen av och påföljden för barnpornografibrott – som därtill bör omrubriceras till *dokumenterade sexuella övergrepp på barn*.

Ett nytt 6 kap. brottsbalken (avsnitt 5.3)

ECPAT instämmer i stort i kommitténs förslag om ett nytt 6 kapitel brottsbalken men har som framgått ovan vissa synpunkter och kommentarer som kommer att utvecklas nedan.

Våldtäkt och vissa andra brott får nya brottsbeteckningar (avsnitt 5.4)

ECPAT tillstyrker förslaget om nya brottsbeteckningar för våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn. Dock ifrågasätts att brott ”mot barn” endast avser barn under 15 år. Enligt ECPATs uppfattning bör vidare ytterligare två brottsrubriceringar ändras; köp av sexuell handling av barn och kontakt med barn i sexuellt syfte.

ECPAT delar kommitténs inställning att betydelsen av ett brotts rubricering inte ska underskattas och instämmer i förslaget om att våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn får nya brottsbeteckningar. Det är en naturlig konsekvens av att den nya lydelsen av lagstiftningen inte längre bygger på rekvisiten ”våld” och ”tvång”. ECPAT ifrågasätter dock att endast de brott som riktar sig mot barn under 15 år betecknas som brott *mot barn*. Enligt

² ECPAT Hotline 2015, Dokumenterade sexuella övergrepp på barn på internet – en årsrapport.

³ Aa.

artikel 1 barnkonventionen är alla individer under 18 år barn. Det bör framgå att det som skiljer brotten åt, när så är fallet, är den sexuella självbestämmanderätten.

ECPAT ser vidare att det är nödvändigt att ytterligare två brottsbeteckningar ändras. Av skäl som ECPAT tidigare anfört⁴ är det ECPATs inställning att köp av sexuell handling av barn (BrB 6 kap. 9 §) bör rubriceras som *utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling* samt att kontakt med barn i sexuell syfte (BrB 6 kap. 10 a §) bör ändras till *kontakt för att möta barn i sexuellt syfte*. Den föreslagna ändringen för det senare brottet hör bl.a. ihop med ECPATs inställning att rekvisitet *främjande åtgärd* bör tas bort ur paragrafen. När det gäller *utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling* klargörs genom en ändring av rubriceringen brottets allvar och särskilda beskaffenhet jämfört med köp av sexuell tjänst av vuxen.

ECPAT är positiv till kommitténs förslag att dela upp bestämmelsen för sexuellt ofredande

ECPAT tycker att det är positivt att kommittén föreslår att bestämmelsen för sexuellt ofredande delas upp för barn och vuxna. Som framgått ovan är det dock enligt ECPAT problematiskt med beteckningen *barn*, när den endast omfattar barn under 15 år.

Bristande frivillighet (avsnitt 5.5. p 1-3)

ECPAT tillstyrker kommitténs förslag om en sexualbrottslagstiftning baserad på ömsesidig frivillighet och samtycke. ECPAT ifrågasätter dock att vissa former av vilseledande inte omfattats av undantagen.

Det är för ECPAT självklart att all sexuell samvaro (avseende vuxna och barn över 15 år) ska grundas på en ömsesidig frivillighet från deltagarna. En samtyckesreglering tydliggör under vilka former sexuella handlingar är tillåtna. ECPAT ställer sig därför positiv till kommittén förslag om att gränsen mellan en straffri och straffbar gärning ska dras vid om deltagandet i den sexuella handlingen varit frivillig eller ej. Däremot ifrågasätter ECPAT att vissa typer av vilseledande inte omfattas av undantagen i andra stycket vilket gör att förslaget i viss mån saknar ett barnrättsperspektiv. Den snäva form av vilseledande som kommittén föreslagit omfattar inte andra typer av vilseledande såsom avseende *ålder*, som ur ett barnrättsperspektiv hade varit önskvärd. Just denna faktor är många gånger avgörande i ett ställningstagande till

⁴ ECPATs remissyttranden över SOU 2016:42, *Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, m.m.* och Ds 2015:49, *Översyn av straffbestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte.*

huruvida man vill delta i en sexuell handling eller ej. Konsekvensen av att denna form av vilseledande inte omfattas av undantaget blir att en gärningsperson, utan risk för lagföring, genom lögn kan framkalla ett giltigt samtycke till sexuella handlingar med ett barn mellan 15-17 år. Utifrån barnets perspektiv är det ett samtycke i villfarelse. Detta är ett stort och växande problem vid internetkontakter där barn är särskilt utsatta. ECPAT delar inte kommitténs slutsatser i denna del – dvs. att detta problem istället ska lösas genom att förstärka informationen till unga om hur man hanterar kontakter på internet. ECPAT anser givetvis att sådan information ska ges till barn men en sådan utbildningsinsats bör vara ett komplement till det skydd som ECPAT föreslår.

Kommittén menar vidare att barn som utnyttjas för sexuella ändamål t.ex. på internet redan har ett förstärkt skydd genom bestämmelsen om *utnyttjande av barn för sexuell posering*. ECPAT anser dock att skyddet inte är tillräckligt för barn mellan 15-17 år. ECPAT eftersträvar ett förstärkt skydd för just de barn (15-17 år) som frivilligt går med på att genomföra en sexuell handling i villfarelse om vem den andra deltagaren i själva verket är.

Överväganden om straffansvar för sexualbrott som sker t.ex. på internet (avsnitt 5.6.4)

ECPAT tillstyrker kommitténs förslag om straffansvar för sexualbrott som utförs på distans.

Utifrån ett barns perspektiv kan ett sexualbrott utfört på distans vara en lika allvarlig kränkning som ett egenhändigt brott. Det faktum att barnet själv har utfört sexuella handlingar (på sig själv eller annan) kan leda till en stark känsla av medansvar och skam. Även efter att övergreppet upphört kan också oron för spridning av eventuella bilder vara mycket stark och innebära ett livslångt trauma för barnet. Det är således av yttersta vikt att barnets sexuella integritet och självbestämmanderätt skyddas också i de fall offer och gärningsperson inte befinner sig på samma fysiska plats. ECPAT välkomnar därför och instämmer i kommitténs förslag att införa ett förtydligande av lagtexten vad gäller sexuella handlingar som sker utan kroppslig beröring från gärningsmannens sida, dvs att sexualbrott kan utföras på distans.

Överväganden om en skärpt syn på sexualbrott mot barn (avsnitt 5.7.2)

ECPAT tillstyrker kommitténs förslag om ny kvalifikationsgrund för grovt sexuellt övergrepp och grov sexuell kränkning men anser att det inte bör krävas ytterligare försvårande omständigheter för att rubricera brottet som grovt.

ECPAT välkomnar kommittés ambition att stärka skyddet för barn mellan 15 och 17 år och anser att en ny kvalifikationsgrund är en åtgärd i stärkande riktning, vilket är positivt. ECPAT ifrågasätter dock ställningstagandet att endast det faktum att ett brottsoffer är under 18 år inte

ensamt kan medföra att brottet bedöms som grovt. Enligt ECPATs mening bör det inte krävas ytterligare försvårande omständigheter för att rubricera brottet som grovt.

Överväganden om att införa synnerligen grovt sexuellt övergrepp och synnerligen grovt sexuellt övergrepp mot barn (avsnitt 5.8.3)

ECPAT tillstyrker kommitténs förslag att införa brottet synnerligen grovt sexuellt övergrepp mot barn.

ECPAT anser att det är positivt att kommittén vill införa en straffskärpning för de allvarligaste sexualbrotten och tillstyrker förslaget att införa brottet *synnerligen grovt sexuellt övergrepp mot barn*. ECPAT befarar dock att gradindelningar av brott kan få konsekvenser för resursfördelningen inom rättsväsendet, t.ex. att fall som anses mindre allvarliga nedprioriteras. ECPAT vill att samhället tydligt markerar att alla sexuella övergrepp mot barn är allvarliga och ska utredas, oavsett brottets gradindelning.

Överväganden om ett oaktsamhetsansvar för sexualbrott (avsnitt 5.9. p 3-4)

ECPAT tillstyrker kommitténs förslag om införandet av en ny oaktsamhetsbestämmelse i förhållande till frivilligheten men anser att det inte bör krävas hot eller våld för att ett brott mot ett barn mellan 15-17 år ska bedömas som grovt. ECPAT anser vidare att kommitténs uppdrag borde ha innefattat en översyn av den befintliga oaktsamhetsregeln i BrB 6:13 § gällande oaktsamhet i förhållande till ålder vid brott mot barn.

Sexualbrottslagstiftningens syfte är att skydda den sexuella integriteten och den sexuella självbestämmanderätten. Sexualbrott är alltid allvarliga och orsakar såväl fysiska som psykiska skador hos brottsoffret. Dagens uppsåtskrav gör att många klandervärda och allvarliga handlingar faller utanför det straffrättsliga området. Lika många brottsoffer står därmed utan skydd. Att utöka kriminaliseringen genom ett införande av ett oaktsamhetsansvar på det sätt som föreslås är därmed befogat. Vad gäller valet av den grad av oaktsamhet som ska krävas anser ECPAT att kommittén gjort noggranna och väl genomtänkta övervägningar.

Med detta sagt vill ECPAT ändå belysa ett par farhågor med införandet av ett oaktsamhetsansvar. Kommitténs beskrivning av *medveten oaktsamhet* framstår som snarlik ett *likgiltighetsuppsåt*. Därmed föreligger det en risk att det nu föreslagna oaktsamhetsbrottet kan komma att användas i fall när åtminstone ett likgiltighetsuppsåt kan styrkas. Således *kan* införandet av ett oaktsamhetsansvar leda till att åklagare och domstolar snarare kommer att välja oaktsamhetsbrott än uppsåtligt brott i fall där uppsåt skulle ha kunnat styrkas. En sådan

rättstillämpning skulle leda till att lägre straff för sexualbrott kan komma att utdömas i större utsträckning. ECPAT efterlyser ett förtydligande av rättsläget för *när* oaktsamhetsansvaret skulle kunna komma ifråga. Det måste på ett klarare sätt än vad som görs i utredningen tydliggöras att även *omedvetet oaktsamma* handlingar kan utgöra *grov oaktsamhet*. Inte minst måste detta framgå i eventuella förarbeten. ECPAT anser vidare att de risker som ovan belysts gör att det är befogat att överväga en kriminalisering även av normalgradig oaktsamhet. Mot bakgrund av att den sexuella integriteten är ett mycket skyddsvärt intresse torde det kunna ställas ett högt aktsamhetskrav på den person som avser att genomföra en sexuell handling med en eller flera andra personer.

För att brottet *oaktsam sexuell kränkning* ska aktualiseras krävs det enligt kommittén att det ska ha förekommit våld eller hot eller att flera personer ska ha varit delaktiga. Som tidigare framgått eftersträvar ECPAT ett starkare skydd för barn mellan 15-17 år. Därför anser ECPAT att dessa rekvisit inte bör krävas om brottsoffret är ett barn mellan 15-17 år.

ECPAT tillstyrker kommitténs förslag om såväl undantagandet av kravet på dubbel straffbarhet när ett oaktsamhetsbrott har begåtts mot ett barn som förslaget om förlängd preskriptionstid.

ECPAT delar inte kommittén slutsats att det saknas skäl att överväga förändringar av oaktsamhetsbestämmelsen i BrB 6:13 § och vill därför framföra vikten av en sådan.

Det är visat genom praxis att domstolarnas tillämpning av oaktsamhetsregeln i BrB 6:13 § ser olika ut. Att så är fallet torde delvis bero på att det saknas en gemensam aktsamhetsstandard eller tydliga riktlinjer för rättstillämpningen. Det är ECPATs uppfattning att domstolarna i regel tillämpar oaktsamhetsregeln alltför restriktivt. Det är problematiskt att domstolen, för att döma till ansvar pga. oaktsamhet, kräver att den tilltalade haft en uppfattning om målsägandens låga ålder och således varit medveten om risken – *medveten* oaktsamhet. Detta trots att det för utkrävande av ansvar enligt BrB 6:13 § är tillräckligt att oaktsamheten är *omedveten*.

ECPAT anser vidare att domstolarnas fokus på barnets fysiska utveckling står i strid med principen om lika behandling i barnkonventionen (artikel 2). Pubertetsutvecklade barn har genom domstolarnas fokus på kroppsutveckling ett ofullständigt skydd. Detta är en oacceptabel rättstillämpning och en kränkning av barnets rätt att inte exploateras sexuellt. Det är såväl orimligt som rättsosäkert att ett barns fysiska pubertetsutveckling i många fall får en avgörande betydelse i bedömningen huruvida en gärningsperson agerar oaktsamt eller ej. En sådan bedömning är enligt ECPATs mening en andra kränkning av ett redan utsatt barn. Fokus ska istället läggas på den tilltalade – vad denne gjort respektive inte gjort för att försäkra sig om personens ålder.

Vid brotten *olovligt anskaffande av alkoholdrycker* och *olovlig dryckeshantering* (11 kap 7 och 9 §§ alkohollagen) krävs att den som säljer eller annars lämnar ut alkoholhaltiga drycker *förvissas* sig om att mottagaren är 18 år. Säljaren har således att bevisa att den som avtalet ingåtts med är myndig. Ansvar har motiverats med att alkoholkonsumtion är skadligt för barn och ungdomar och att det kan leda till fysiska, psykiska och sociala konsekvenser då barn och unga inte på samma sätt som vuxna kan förväntas ha utvecklat sina kontrollmekanismer (prop. 2009/10:125 s. 80). Lagstiftningen grundar sig alltså på barnets skyddsbehov. ECPAT anser att barnets skyddsbehov bör bedömas på samma sätt vid sexualbrott i alla dess former.

Mot bakgrund av ovanstående är det ECPATs ståndpunkt att det *i första hand* bör föreligga ett strikt ansvar i förhållande till barnets ålder för hela 6 kap i BrB. ECPAT menar att skyddsintresset för barnets rätt till skydd mot sexuella övergrepp väger så pass tungt att det motiverar ett strikt ansvar för samtliga sexualbrott mot barn. I barnkonventionen artikel 34 fastställs att staten har ansvaret för att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och övergrepp. Med befintlig lagstiftning på området har alla barn inte ett fullgott skydd i enlighet med vad barnkonventionen kräver. Särskilt svagt skydd har barn mellan 15-17 år.

ECPAT menar att det trots ordalydelsen i BrB 1 kap 2 § inte är omöjligt med ett införande av ett strikt ansvar på så sätt som beskrivs ovan. En tillämpning av strikt ansvar strider enligt ECPATs mening inte heller mot Europakonventionen. Europadomstolen har dessutom uttalat att strikt ansvar rörande omständigheten ålder vid våldtäkt mot barn inte strider mot principerna i artikel 6.1 (rätten till en rättvis rättegång) och 6.2 (oskuldspresumptionen)⁵. Endast genom ett införande av ett strikt ansvar kan barnets rätt till ett skydd mot sexuella övergrepp och sexuell exploatering fullt ut tillgodoses.

I andra hand anser ECPAT att den befintliga regleringen av oaktsamhetsansvaret bör kompletteras och därigenom förstärkas med ett tillägg av en *kontrollplikt* avseende åldern. Den som avser att ha sexuell umgänge med en person har ett ansvar att förvissa sig om dennes ålder – i annat fall bör denne anses ha agerat oaktsamt.

Frågan om förordnande av målsägandebiträde ska prövas omedelbart samt höjt kompetenskrav för målsägandebiträden (avsnitt 6.5. p 1-3)

ECPAT tillstyrker kommitténs förslag om att frågan om förordnande av målsägandebiträde ska prövas omedelbart, att kompetenskraven för målsägandebiträden höjs, att byte av målsägandebiträde endast får ske efter särskilt tillstånd samt att substitutionsmöjligheterna begränsas. Dock vill ECPAT lägga till ett krav på särskild barnkompetens för de

⁵ Europadomstolens beslut om upptagande av mål *G mot Storbritannien* den 30 augusti 2011, ansökan 37334/08 para 38.

målsägandebiträden som förordnas för barn samt i större utsträckning än vad kommittén föreslår begränsa möjligheterna till substitution.

Det är av yttersta vikt att ett brottsoffer så snart som möjligt får kontakt med sitt ombud. Detta är särskilt viktigt när brottsoffret är ett barn. Ett tidigt förordnande ökar möjligheterna för ett målsägandebiträde att tillgodose barnets rättigheter under hela processen. ECPAT ser det som positivt att kommittén föreslår en skärpning av kompetenskraven för målsägandebiträden. ECPAT anser att det utöver de krav som föreslås även ska ställas ett krav på barnkompetens för de målsägandebiträden som förordnas för barn (0-17 år). De krav som i dag uppställs för särskilda företrädare för barn bör således även ställas på målsägandebiträden som förordnas för barn.

ECPAT befarar dock att enkom ett höjt kompetenskrav inte kommer att lösa dagens problem. Precis såsom kommittén belyser, finns det i dag stora skillnader mellan de krav domstolarna ställer på den som önskar uppdrag som målsägandebiträde. Detsamma gäller särskilda företrädare för barn trots att kvalifikationskraven är strängare än vad som i dag gäller för målsägandebiträden. En orsak är att formuleringen i 5 § lagen om särskilda företrädare för barn är allmänt hållen. Det specificeras inte närmare vad som krävs för att ett ombud ska anses vara särskild lämplig för uppdraget. Samma problematik uppstår i det nu aktuella förslaget.

ECPAT anser att det i någon form måste specificeras vilka krav som uppställs. Kravet på kunskap och erfarenhet torde inte leda till några större problem. Flera domstolar, tex. i Stockholm, har redan befintliga riktlinjer som tydligt uppställer vilka kriterier som krävs för att ett ombud ska anses ha tillräcklig kunskap och erfarenhet. Det är också relativt enkelt för ett ombud att visa att denne har tillräcklig kunskap och erfarenhet. Däremot kan kriteriet ”personliga erfarenheter” vålla en del problem i den praktiska tillämpningen. Just detta kriterium är särskilt viktigt när brottsoffret är ett barn. Ett ombuds förmåga att sätta sig in i barnets situation, att kommunicera med barnet och att förmå att hantera känsliga situationer kan ha avgörande betydelse för rättsprocessen i stort men framförallt för barnet ifråga. Dessa egenskaper är av sin natur inte lika enkla att styrka såsom ”erfarenhet” och ”kunskap”.

Mot bakgrund av ovanstående efterfrågas ett fastställande av riktlinjer för vilka krav domstolarna ska ställa på den som kan komma ifråga för uppdrag som målsägandebiträde. Ett barn har rätt till ett kompetent biträde oavsett vart i landet denne befinner sig. Det är en förutsättning för att upprätthålla kravet på säkerhet och en rättvis rättegång.

Ett annat led i att kvalitetssäkra kompetensen hos målsägandebiträden (och särskilda företrädare för barn) är att införa ett nationellt kompetenskrav för att kunna förordnas i ärenden där brottsoffret är ett barn. ECPAT menar att utbildningsnivån måste höjas på samtliga plan hos alla som arbetar med och för barn. Mot bakgrund av barnets särskilt utsatta ställning i en rättsprocess torde ett grundläggande kompetenskrav för målsägandebiträden och särskilda företrädare för barn anses rimligt. ECPAT vill särskilt lyfta behovet av utbildning i bemötande av och förståelse för barns reaktioner i utsatta situationer. En stor del av ett målsägandebiträdes arbete, förutom det juridiska stödet, innebär att bistå med ett *kurativt* stöd. Det kurativa stödet är många gånger minst lika viktigt, ibland viktigare, än den juridiska rådgivningen. Om barnet inte känner tillit till sitt ombud och trygghet i rättsprocessen riskerar barnet att inte få sin rätt till en rättssäker process tillgodosedd.

ECPAT tillstyrker kommitténs förslag om en begränsning av möjligheten för ett målsägandebiträde att sätta annat ombud i sitt ställe. Dock anser ECPAT att möjligheten till substitution helt ska tas bort i de fall ett målsägandebiträde förordnas för ett barn som inte fyllt 18 år. En sådan reglering finns redan idag gällande särskilda företrädare för barn. Medvetna om att en sådan reglering kan komma att skapa praktiska problem anser dock ECPAT att barnets rätt till – och behov av – trygghet och kontinuitet väger tyngre. I detta avseende instämmer således inte ECPAT med kommitténs överväganden och slutsatser.

ÖVRIGA KOMMENTARER OCH SYNPUNKTER

Angående straffskalan för vissa sexualbrott mot barn (avsnitt 5.8.4)

ECPAT noterar att kommittén inte har något uppdrag att generellt föreslå straffsänkningar eller straffskärpningar men vill i samband med att hela sexualbrottslagstiftningen ses över framföra sin åsikt i frågan.

Som ett led i att stärka barnets skydd mot sexuella övergrepp och kommersiell sexuell exploatering ingår enligt ECPATs mening straffskärpningar för en rad sexualbrott. Det är inte rimligt att böter kvarstår som straff i den föreslagna nya sexualbrottslagstiftningen gällande brotten *utnyttjande av barn för sexuell posering* och *köp av sexuell handling av barn*. ECPAT anser att böter i straffskalan vid dessa brott inte reflekterar brottets allvar.

Det är vidare ECPATs inställning att straffmaximum bör höjas för brottet *köp av sexuell handling av barn* från fängelse i två år till fyra år och för brottet *kontakt med barn i sexuellt syfte* från fängelse i ett år till två år.

Enligt ECPAT bör dessutom brotten *kontakt med barn i sexuellt syfte*; *köp av sexuell handling* samt *utnyttjande av barn för sexuell posering* utgöra artbrott av bl.a. allmänpreventiva skäl. I takt med att tekniken utvecklas uppstår nya sätt att exploatera barn sexuellt. Brotten riktar sig mot barnets personliga integritet och samhället måste markera att det ser allvarligt på denna brottslighet. Mot bakgrund av att det råder olika uppfattningar i domstolarna huruvida dessa brott har ett artvärde eller ej eftersträvar ECPAT ett mera enhetligt ställningstagande om att så är fallet.

Angående utbildningsbehovet i samhället (avsnitt 7.4.5)

ECPAT delar kommitténs inställning att det finns ett behov av utbildning i frågor rörande attityder och fördomar kring sexualbrott m.m. hos domarkåren och att utbildningen i frågorna bör förstärkas på juristutbildningarna. Enligt ECPAT finns därutöver ett behov av utbildning för alla som arbetar med och för barn inom alla former av sexuella övergrepp mot barn och i barnkonventionen och dess tilläggsprotokoll. Det kan tilläggas att även barnrättskommittén har rekommenderat Sverige att införa systematisk utbildning om barnets rättigheter och barnsexhandel för de som arbetar med eller för barn.⁶ ECPAT delar vidare sexualbrottskommitténs uppfattning att frågorna i större utsträckning bör diskuteras med barn och ungdomar i skolan. För i vart fall rättsväsendet och grundskolan torde ökade anslag önskvärda för att genomföra denna kunskaphöjning. Därtill kommer utbildning i den nya sexualbrottslagstiftningen i det fall den genomförs.

Ett eget kapitel i brottsbalken gällande sexualbrott mot barn

ECPAT ser det som ett positivt steg i rätt riktning att sexualbrotten mot barn enligt kommitténs förslag får en egen rubrik. ECPAT anser dock att en utredning bör tillsättas som ser över möjligheterna till att samtliga sexualbrott mot barn mellan 0-17 år får ett eget kapitel i brottsbalken. På så sätt skulle barnets särskilda skyddsbehov mot sexuella övergrepp tydliggöras. Ett sådant särskilt kapitel skulle även, av de skäl som framgår ovan, inbegripa brottet *dokumenterade sexuella övergrepp mot barn* (i dag kallat barnpornografibrott) som för närvarande regleras i BrB 16 kap, Om brott mot allmän ordning.

⁶ CRC/C/SWE/CO/5 p. 56 d.

Föredragande i ärendet har varit juristerna Clara Ludvigsson och Isabella Kim.

Stockholm 2017-01-31

För ECPAT Sverige,

Anders L. Pettersson
Generalsekreterare